

Mentora

Svenska Studiecensalens nyhetstidning 1-2/2006 Frivilligt på svenska!

Kust

Vågen bär annan tång i land

Våren hade kommit sent till skärgården. Men i junis andra vecka stod sommaren helt plötsligt på stranden: Finska vikens strålande sommar med den blå-gröna glansen över jämn, brusande, sydvästlig sjö och det rika, sköna suset i bugande björk och vaggande gran på de tusen skären!

Så naturromantiskt diktade författaren och Finns-rektorn Arvid Mörne, som ju är känd för sina skärgårdsinspirerade, kustmekande tirader i både poesi och prosa.

Finlandssvenskarna är kustbygdernas folk. Bilden av vad skärgårdens natur kan erbjuda kan dock upplevas helt olika: för en del är skärgården enbart ett semesterreservat helgat åt rekreation, båt- och villaliv, medan den bofasta befolkningen ser utkomstmöjligheter och mångsyssleri som en utväg. En växande skara pendlare och distansjobbbara kan uppleva livskvalitet som sträcker sig längre än den ack så korta sommarsäsongen.

Detta dubbelnummer av Mentora är ett kustnummer. Vi har försökt skrapa litet under ytan på glansbilderna, försökt finna eldsjälarna som håller skärgården vid liv. Flera av Svenska studieförbundets medlemmar har också livlig verk-

samhet i kusttrakterna; bl.a. presenteras här Åbolands fiskarförbund som fyller 80 år.

Hur kommer skärgårdens framtid att se ut i blommande Östersjöhav? Alarmerande miljörapporter duggar tätt, samtidigt som skärgårdens fiskare plågas av EU-direktiv, säl och storskarv. Vi har alla att vinna på att jobba för ett renare hav, men vägen dit tycks vara både lång och krokig. Goda tips på miljögärningar finns t.ex. på Ålands Agenda 21-kontors hemsidor, www.agenda21.aland.fi för att nämna ett exempel.

Skärgården sjuder av liv i sommartid, så som Arvid Mörne diktade. Trots de mången gång krassa livsvillkoren och framtidssiktorna växer här martallsmänniskor som kryssar bäst i motvind. Och romantiken med ett stänk av vemod är inte heller förbjuden, så som i Mörnes välkända visa Båkländets vackra Maja:

Båkländets vackra Maja, var du min hjärtanskär? Grannare vimplar vaja snart vid ditt bruna skär. Vågen för bort ditt spår på stranden, vågen bär annan tång i land – Båkländets vackra Maja, var du min hjärtanskär?

Björn Wallén

- 2 Vågen för annan tång i land
- 4 Nytt hopp för Hoppet av Spithamn
som räddades för eftervärlden
- 7 Skärgårdsliv igår och idag
bokrecensioner
- 8 Fanny fick drömsommarjobbet
ombord på m/s J.L. Runeberg
- 10 Länge leve talkoandan!
Långö i Öja blev Årets By 2005
- 12 Ideell äventyrspedagogik
- nya vindar för trålaren Vinga
- 16 80 år för fiskenäringen
i världens vackraste skärgård
- 20 Tillbaka till forntiden
Vikingamarknad i Saltvik
- 24 Sommarpärlor i Sydösterbotten
Småskalighet, lugn och harmoni
- 26 Jag får göra vad jag vill och mer än jag vill
säger Gunilla Örnell på Högsåra
- 28 Båtsporten är en fluga som surrar så det hörs
- 31 SSC-nytt
- 32 Kolumnen: Fuskfåglar och kulturism

MENTORA

Svenska studiecensalens
nyhetstidning
6 årgången 2006
Utkommer med 4 nummer årligen

Svenska studiecensalen, centralkansliet
Nylandsgatan 17 B
PB 235, 00121 Helsingfors
Tfn: 09-612 90 70
Fax: 09-680 24 25
E-post: kansliet@ssc.fi

Björn Wallén
chefredaktör
bjorn.wallén@ssc.fi

Christina Lång
utbildningssekreterare (Nyland)
christina@ssc.fi

Frida Westerback
projektledare
De ungas akademi (DUA)
frida.westerback@ssc.fi

Sheila Liljeberg-Elgert
redaktionssekreterare
sheila.liljeberg@kolumbus.fi
mentora@ssc.fi

Pia Pettersson
layout, illustrationer
pia.pettersson@kolumbus.fi

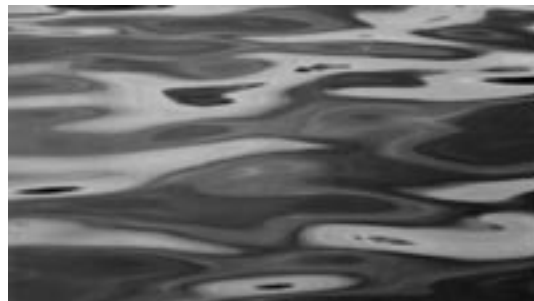
Kim Österman
informatör, FSU
kim.osterman@fsu.fi

Anna-Karin Öhman
studiesekreterare
Österbottens regionkansli
Rådhusgatan 21 C, 65100 Vasa
Tfn: 06-320 41 50
E-post: ssc-vasa@ssc.fi

Beatrice Östman
studiesekreterare (Åboland)
Åbolands regionkansli
Auragatan 1 C, 20100 Åbo
Tfn: 02-251 60 60
E-post: ssc-abo@ssc.fi

Material kan skickas till red.sekr. helst per e-post till adressen mentora@ssc.fi eller till Mentora, Nylandsgatan 17 B, 00120 Helsingfors. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insänt material.

Omslagsfoto: Fibula/ Åland.

Hoppet av Spithamn

mer än en vanlig traditionsskuta

Galeasen Hoppet av Spithamn räddades för eftervärlden tack vare att hon såldes till Finland. Hon byggdes av estlandssvenskar i västra Estland 1925-26. Hon representerar den intressanta bondeseglationen mellan Estland och Finland som nådde sin kulmen strax före andra världskriget.

När kriget kom, tvingades estlandssvenskarna att fly, men måste lämna sina skutor kvar i Estland där de förstärktes eller höggs upp. Nu skall Hoppet av Spithamn renoveras och segla som förr i Östersjön som en levande berättelse om den gamla förbindelsen mellan Finland och svenskbygden i Estland.

Andra världskriget slog sönder en månghundraårig gemensam historia för folken kring Östersjön. Detta stora innavhav förenade folk och länder som bodde vid dess stränder genom att erbjuda en naturlig förbindelseled.

På grund av den sovjetiska ockupationen av Estland upphörde en mer än sjuhundraårig gemenskap mellan människorna i södra Finland och människorna på den södra stranden av Finska viken. När vi nu har åtagit oss att rädda galeasen kommer vi samtidigt att rädda ett stycke historia som annars riskerar att falla i glömska.

Det finns många traditionsskutor men ingen med Hoppets historia

Estlandssvenskarna, som i sjuhundra år levde längs Finska vikens södra strand och ute på sina öar i västra Estland och inne i Rigabukten, levde i samma båtbyggertradition som sina stamfränder längs den svenska kusten och upp längs Bottniska vikens östra stränder och i Åboland och Nyland. Det var ett sjöfarande folk, som självt byggde sina båtar.

Det fanns en bestämmelse som krävde, att de fartyg, som fick segla på utländska hamnar från Estland, måste vara minst tjugo bruttoton. De användes som små fraktfartyg i Östersjön och Finska viken. De seglade med dem på Gotland, Stockholm, Åbo, Hangö, Helsingfors och Borgå. Mest till Helsingfors. För det mesta innehöll lasten potatis, fisk, sälsäck och sälskinn, varmrökt fläsk, äppel, korn för de finländska bryggerierna, kalk för jordbruket och byggnadsindustrin, slipsten från Gotland och så naturligtvis allsköns styckegods i båda riktningarna. De svenska skepparna i Estland seglade också längs den estniska kusten till Reval (Tallinn) och Pärnu och mellan de estlandssvenska öarna, men också längre bort som till Danzig och andra östersjöhamnar i väster.

Hemhamnen fanns oftast på den nordvästligaste udden av Estland, på Nuckö, i Derhamn eller Spithamn eller på någon av öarna Dagö, Ormsö, Ösel, Runö, Odensholm, Rågöarna, Nargö eller den nordligaste fastlandshamnen Rågervik eller självaste Reval. Men hamnarna var i själva verket få och utsatta för väder och vind, och så var de för det mesta alltför grunda. Vattnen var därför svårnavigerade på grund av stenar och sanddyner. Men dessa kustbor längs Finska vikens södra strand blev därför skickliga sjömän och detta stora innavhavsväktare.

Genom århundradena kom dessa svenskar att slå vakt om den fredliga sjöfarten och skydda nordbornas båtar för mer rovgiriga estniska landsmän. Estlandssvenskarna blev kända som pålitliga lotsar och "mundrickar", dvs sådana som med mindre båtar ombesörjde lastningen och lossningen av de stora fartygen, som inte kunde ta in i de grunda hamnarna utan måste ankra ute på redde.

Galeasen Hoppet av Spithamn räddades för eftervärlden tack vare att hon såldes till Finland. Hoppet finns nu i Valkom hamn i Lovisa och skall efter renoveringen bli en seglande folkhögskola i Östersjön.

Galeaser och slätttoppade skonare

De flesta båtar, som byggdes av estlandssvenskarna före andra världskriget, var tvåmastade galeaser på omkring tjugo meter. Före detta var den slätttoppade skonaren den vanligaste fartygstypen bland kustborna. Slätttoppad kallades den för att båda masterna var lika höga.

Ofta bildade några familjer ett bolag och byggde och ägde tillsammans sin skuta. Om vintrarna låg båtbygget nere på grund av det utsatta läget vid stranden, där skrovet låg. Då arbetade man hemma med riggen och seglen. Tillskärningen av seglen skedde ute på isen, där man fick en stor yta genom att skotta bort snön. Sedan fördes de utskurna segeldukarna till en erfaren segelmakare, som gjorde resten.

Galeasen Hoppet byggdes 1925-26 i Spithamn på Nuckölandet i Estland. Ansvarig båtmästare var **Mattias Schönberg** på Nibondas och som medhjälpare hade han **Johannes, Alexander, Alex** och **Paul**, alla med släktnamnet Schönberg. Hoppet byggdes helt i furu och som rent segelfartyg utan hjälpmotor. Hoppet var det ena i en serie på tre segelskutor, som släkten Schönberg byggde i Spithamn. En annan hette "Österled" och gick, som namnet antyder österut, till Sovjetunionen, redan år 1927. Den ligger enligt uppgift sänkt i havet utanför Kronstadt. Den tredje har också enligt uppgift skattat åt förgängelsen.

Seglade hela sitt "yrkesverksamma" liv i Finland

Hoppet gjorde sin första resa med potatis till Stockholm. Det var i november 1927. Följande år registrerades den i Hapsal som "Hoppet" och såldes samma år först till Saltvik på Åland och därifrån vidare till Vålx i Borgå landskommun.

Det var **Mikael Gustafsson** från gården Mattas i Fagerstad vid Vålxviken sydost om Borgå, som köpte henne i maj 1928, men sålde henne redan i december samma år vidare till Axel Johansson i grannbyn Grännäs. Här kom hon att stanna ända fram till 1947 och användes i fraktfart längs den finländska kusten.

Efter tiden i Borgå såldes hon 1947 till **Emil Fagerholm** i Hitis. Med sonen **Ruben Fagerholm** som skeppare seglade hon sedan i dessa vatten fram till 1953, när hon såldes på nytt till Saltvik på Åland till **Karl-Johan Husell**, eller Bergörs-Kalle, som han kallades.

När Hoppet sedan togs ur fraktfart, såldes hon 1965 som fritidsbåt till Stockholm.

Hoppet togs också ut i kriget

I slutet av 1944 beordrades Hoppet och ett femtiotal andra skutor till Hangö för att transportera ryska soldater och krigsmateriel till Estland. Ryssarna skulle driva tyskarna ur landet.

Skärgårdsliv i går och i dag

- **Porkala Ungdomsförening & Sigbritt Backman:** *Porkala – byn vid havet. Ekenäs 2004.*
- **Mårten Bondestam:** *Mitt älskade Vormö. Ekenäs 2005.*
- **Katarina Gäddnäs – Gabriella Nordlund:** *Ytterst. Kökar mitt i havet. Schildts. Tavastehus 2005.*

Kust och skärgård ger ofta associationer till en idyllisk drömbild av glittrande vågor, saltstänk, solvarma klippor och ljumma vindar kring hängmattan... Men livet i skärgården är inte bara en sorglös och solig sommargästdyll – i synnerhet inte i forna tider. Tre rätt färska finlandssvenska skärgårdsskildringar trängs på skrivbordet. Två av dem handlar om en skärgård som drabbats av så omstörtande förändringar att livet aldrig mer blev som förr, medan den tredje berättar om hur det är att leva ”ytterst i havet” i dag.

En försvunnen by...

”Porkala – byn vid havet”, av **Sigbritt Backman** och Minnesgruppen i Porkala ungdomsförening, är en skildring av bygemenskapen före 1944. I Porkala by levde människorna länge av vad havet och jorden gav. Småningom fick byn en folkskola, butiker, sommargäster och förbättrade kommunikationer. Vid fredsslutet 1944 fick Porkala sedan ge namn åt hela det område som utarrenderades till Sovjetunionen.

Då Porkalaområdet återlämnades 1956 fanns det inte mycket kvar av Porkala by – det var inte många som valde att återvända. Den bofasta ursprungsbefolkningen kan i dag nästan räknas på ena handens fingrar. Minnesgruppen vill genom boken ge nutida läsare glimtar av livet i en försvunnen by i en svunnen tid, glimtar som både fångar intresset och väcker många tankar.

... och en skövlad barndomsö

”Mitt älskade Vormö” av **Mårten Bondestam** har mycket gemensamt med ”Porkala – byn vid havet”. Vormö i Ingå skärgård hörde också till Porkalaområdet. Fiskarbyn på ön utplånades helt av de ryska arrendatorerna, som brände ner skogen och förstörde alla byggnader.

Mårten Bondestam delar i boken med sig av en liten pojkes minnen från tiden 1937-1943, då hans familj sommartid bodde på Vormö. Bondestam skildrar enkelt, men detaljrikt och ur barnets synvinkel hus, miljöer och människor i en försvunnen värld, utgående från de fotografier hand mor en gång tagit.

”Mitt älskade Vormö” är också ett ställningstagande mot den samhällsförändring som innebär en hänsynslös exploatering av naturresurserna. ”Vi måste söka en ny väg till livet. Människorna i västvärlden ges tidsfördriv i oändligt många former med ger sällan något meningsfullt. Det är inte ett verkligt liv. Det är konstgjort, en konsumtionsvara. Den äkta naturen, det äkta arbetet, varma människorelationer är verklighet”, konstaterar författaren.

Mitt i livet – mitt i havet

”Ytterst. Kökar mitt i havet” av Katarina Gäddnäs och Gabriella Nordlund är i motsats till de två förstnämnda böckerna en berättelse om hur det är att vara mitt i livet och bo mitt i havet – bilder av skärgårdsliv här och nu. Boken utkom 2005, för texten står **Katarina Gäddnäs**, medan **Gabriella Nordlund** har tagit bilderna.

”Frihet att få rå över sin tid och sina sysslor är för många ett vägande skäl att bo kvar i eller flytta till ytterskärgården”, konstaterar författarna i sitt förord, där de också uttrycker sin oro över den förändrade infrastrukturen och risken för att bosättningen blir allt mer säsongbetonad, då de traditionella yrkena försvinner.

”Ytterst” är uppbyggd kring årstidernas växlingar. Den inleds med vårens sjöfågeljakt och går vidare via den nya tidens skärgårdsbonde och sjöbevakarna som skärgårdens vardagshjältar till oron för det hav som allt mer förvandlas till ett katastrofområde. Sommarskildringen doftar av blommor vid vägkanterna och smultron som växer där kanonerna stod, men här rymms också inläggande personporträtt av idealistiska, men samtidigt mycket realistiska människor som vill leva i samklang med naturen.

Livet i skärgården är inte bara en saltstänkt sommari-dyll. Hösten kommer med färjtrafiken som ”livlina och landsvägskafé”, svartbröd och historia som yrke och passion. Vintern skildras genom levande rubriker som ”Från defibrillatorvård till kattavlivning” och intervjuer med mamorna Karina och Helen samt konstnären Satu, som anser att ”urberget är en värdig motståndare”.

Det är svårt att beskriva de 240 sidorna och 235 bilderna i ”Ytterst” genom en kort recension. Orden räcker inte till, de känns platta och menlösa inför den här levande och pulserande skildringen av människor och natur på Kökar. Man kan bara säga: Om du vill veta hur det är att leva i skärgården i dag så läs för allt i världen den här boken!

SLE

Foto: Pia Pettersson

Skutorna lastades till bristningsgränsen och beordrades för full maskin att köra upp på den sandiga stranden på Dagö.

Många av fraktskutorna bröts sönder, men besättningen ombord på Hoppet var förutseende nog att kasta ut två ankaren akterut innan de körde upp på land. När de efter urlastningen skulle ta sig loss från stranden, startade inte den 27 hästars starka tändkulemotorn, som numera fanns ombord. Men sonen till en av delägarna till skutan hemma i Vålox, **Konrad Johansson**, råkade befinna sig ombord på en av de andra skutorna. Han såg deras belägenhet och kom till hjälp, eftersom han kände till motorns egenheter. Med hjälp av motorn och de utlagda ankaren fick de sedan henne flott och Konrad Johansson seglade henne hem till Borgå!– På det sättet räddades hon för eftervärlden.

Hoppet av Spithamn – blivande skolegelfartyg

Tre skolor i tre länder samarbetar i dag kring Hoppet av Spithamn. Det är de finlandssvenska folkhögskolorna, som ingår i nätverket Svenska folkhögskolorna Ab – via en garantiförening – och det är Svenska folkhögskolan i Estland samt Donnergymnasiet i Sverige, vars rektor föddes i byn Spithamn där Hoppet en gång byggdes! Detta samarbete är viktigt med tanke på den framtida användningen som skolegelfartyg.

Ansvarig för renoveringen är Garantiföreningen för folkhögskolan Hoppet rf. Hoppet av Spithamn är därmed tillbaka i Finland där hon seglat i fraktfart mellan åren 1927 – 1965.

Renoveringen av galeasen Hoppet av Spithamn skall ses både som ett viktigt kulturhistoriskt projekt och ett pedagogiskt projekt. Hon kommer som den enda ”överlevande” skutan, som byggdes av estlandssvenskarna, att framstå som en konkret berättelse om ett folk och en hel kultur, som delvis är borta.

Genom att hon görs till ett skolegelfartyg kommer hon att för nya generationer bli den förenande länken bakåt till den gamla bondeseglationen i Östersjön och samtidigt skapa möjlighet för stimulerande studier i en annorlunda miljö – seglande på havet med strandhugg vid platser som man närmare vill undersöka!

Görs handikappvänlig

Det unika med Hoppet kommer också att vara att den skall ge unga och äldre med rörelsehinder och andra handikapp möjlighet att både lära sig segla och uppleva livet ombord på en gammal segelskuta. Hoppet skall nämligen göras handikappvänlig, vilket bl a innebär hissar ned till kajutan, specialplanerade kojor och bäddar, tillräckligt brett skarn-däck så att en rullstolsbunden kan ta sig fram m m.

Sten Westerholm

– Det är klart att vi är tvungna att meddela passagerarna om att det kommer att gunga en del idag, så är det upp till var och en att själv avgöra om man stannar på land eller kommer med.

En sommar på m/s J.L. Runeberg

Ett sommarjobb ute i skärgården är något många unga drömmer om. Fanny Johansson, 21, jobbar tredje sommaren i rad på m/s J.L. Runeberg. Runeberg kör från Helsingfors salutorg till Borgå och Lovisa från och med mitten av maj till september.

Fartyget m/s J.L. Runeberg byggdes år 1912 på Sandvikens Skeppsdocka i Helsingfors (numera Kvaerner Masa-Yards). Det som är okänt för många är att under åren 1912-1937 bar fartyget namnet s/s Helsingfors Skärgård. och trafikerade regelbundet bl.a. mellan Helsingfors och Porkkala. Fartyget var ursprungligen ett koleldat ångfartyg, men år 1962 var en större renovering aktuell. Då fick koleldningen och ångpannan av praktiska skäl ersättas av en motor av modernare slag. I dag drivs fartyget av en MAN-dieselmotor.

Allt i allo

Fanny Johansson är hemma från Borgå, men studerar för tillfället teater i Karis. Foten ombord på Runeberg fick hon våren 2004 som nybliven student. Fanny debuterade som mässflicka, hjälpte till i köket och caféet. Numera har arbetsuppgiften breddats något.

– Man kunde beskriva arbetet som att vara ”allt-i-allo”. Man hjälper till med allt man kan, nere i köket, på däck eller

i maskinrummet. Om det är lugnare dagar kan man städa – alltid finns det någonting att göra, berättar Fanny.

Övernattar ombord

Fanny beskriver arbetet på Runeberg som mångsidigt, givande och roligt. Man får träffa en massa människor, men det bästa är kanske den goda gruppandan och sammanhållningen som råder på fartyget.

Av personalen är minst fem personer alltid med ombord. Personalen övernattar även ombord, eftersom det är mest praktiskt på det sättet. Man vaknar rätt tidigt, vid åttatiden på morgonen och sätter igång med arbetet.

–Det gäller att se till att det finns färska bullar i vitrinen innan gästerna stiger ombord, menar Fanny.

Gungande färd

Under Fannys tid på Runeberg har man inte stannat i hamnen en enda gång trots varierande vindar och väderlek.

– Det är klart att vi är tvungna att meddela passagerarna om att det kommer att gunga en del idag, så är det upp till var och en att själv avgöra om man stannar på land eller kommer med. Våra kaptener vet nog hur mycket Runeberg tål. Vid blåsigare väder får man båten lämpligt tvättad, skratrar Fanny.

Mer information om m/s J.L. Runeberg: “<http://www.msjl-runeberg.fi>” www.msjl-runeberg.fi

Frida Westerback

Fanny Johansson ser fram emot ännu en omväxlande sommar till sjöss som “allt i allo” på m/s J.L. Runeberg.

m/s J.L. Runeberg

● m/s J.L. Runeberg är i privat ägo. Rederi Ab J.L. Runeberg grundades år 1986 och sedan dess har de entusiastiska ägarna varje vinter utfört betydande underhålls- och restaureringsarbeten ombord, med högaktande av gamla traditioner. År 1993 godkändes m/s J.L. Runeberg för Museiverkets Traditionsfartygsregister.

● Rederiet ordnar kryssningar Helsingfors-Borgå och Borgå-Lovisa, lunchkryssningar, tåg-båtkryssningar till Borgå, charterade kryssningar mm.

● Borgå Museijärnväg rf trafikerar under sommarlördagar linjen Helsingfors-Borgå med motorvagnar av typ Platthatt.

Motorvagnarna trafikerade Borgå-banan ännu på 1980-talet. Resan kan kombineras i endera riktningen med m/s J.L. Runeberg.

● Passagerarantalet är max. 220 personer. Fartyget är 28,8 meter långt och 6,65 meter brett med ett djup på 2,0 m. Sedan år 1998 är m/s J.L. Runeberg ISM-certifierat för säkerhet och miljö.

● Närmare information, sommarens kryssningsprogram och tidtabeller m.m. på www.msjl-runeberg.fi

I årets by 2005 lever talkoandan!

I byn Långö i Öja ca femton kilometer söder om Karleby har man bevisat att talkoandan lever! Långö byagille har med EU-stöd och väldigt många, oräknade talkotimmar byggt upp ett multifunktionellt byacenter vid stranden i Långö.

Redan 1993 gjorde byagillet upp en 15-årig plan för byn. Vi frågade byborna vad som kändes viktigt för dem och för byns fortlevnad säger Ingvald Boberg, ordförande i Långö byagille.

En talkotrupp på ca 30 personer började med att rensa upp stranden, bygga en brygga och ett strandcafé. Föreningen fick EU stöd för material men arbetet drevs helt och hållet med frivilliga krafter. Projektet gav mersmak och därefter byggde man upp en fiskarstuga ute på ön Tankar för att erbjuda öjabor övernattningsmöjligheter ute på holmen.

Pomo+-pengar gav byahus

I samband med byaplaneringen kom det fram att byborna önskade sig en mötesplats, en byastuga. År 2000 startade man ett Pomo+ projekt för att planera byahuset. I samma veva stod det klart att Karleby stad inte kommer att bygga ut skolan som saknade både matsal och gymnastiksal. Öjaborna kände att en välfungerande skola är ett måste för byn. Byrådet tog då saken i egna händer och planerade in skolutrymmen i byahuset som skulle ligga invid skolområdet.

Enligt **Ingvald Boberg** var planeringen A och O och mycket energi sattes just på planeringen av utrymmena och arbetet leddes av arkitekt **Gunilla-Lång Kivilinna**. År 2004 kom bygget igång och det är inte vilken byggnad som helst som restes vid strandkanten i Långö.

Olyckskorparna hade fel

- Problemfritt har det inte varit och byggtiden var tidvis mycket betungande. Det fanns olyckskorpar som tyckte att föreningen var alldeles för liten för en utmaning som denna, säger Ingvald och berättar att Karleby stad varit hjälpsam, staden fungerar idag som den största hyresgästen.

År 2005 invigdes huset, som är ett av landets största byaprojekt, Öja byacenter. Byggnaden på 750 m² fungerar som ett allaktivitetscenter där skolan har sitt kök, matsal och gymnastiksal. Kommunen hyr utrymmen för eftisverksamhet som drivs i Folkhälsans regi. Kvällstid hyrs utrymmena till olika föreningar, arbetarinstitut och privatpersoner.

Trots att Långö är en skärgårdsby som lever upp på sommaren försöker byagillet ordna verksamhet året om.

Går inte i ide

- Vi vill inte gå i ide men visst är det svårare vintertid, säger Ingvald. I lokalerna ordnas allt från gymnastik till konferenser och bröllop. En advokatbyrå har hyrt in sig och nästa mål är att få en ambulerande hälsovårdsverksamhet till Öja.

I sommar spelas Figaros bröllop nere vid bryggan med Karleby operaförening som arrangör. Publiken är stationerad på prämar och operan uppförs på bryggan. Medverkande är bl.a. **Sören Lillkung** och **Wivan Nygård-Fagerudd**.

För betungande för de unga?

Vad är framgångsfaktorn i byagillet? Ingvald menar att föreningen fungerar som ett "bra team".

- Vi har olika människotyper i föreningen. Vi har idékläckare som driver oss framåt och vi har uthålliga trotjänare som orkar dra projekten till slut. Räkna inte med att allt ska gå som en dans! säger Ingvald.

I Långö har man inställningen att inte ge upp trots motgångar. I byaföreningen och talkotruppen är de flesta 40+. Ingvald har uppfattningen att man inte ska tvinga in unga människor i föreningsarbetet. De har fullt upp med barn och arbete, föreningsarbete blir betungande och de tröttnar snabbt. Deras tid kommer senare när barnen blivit större och tiden och orken finns till annat säger Ingvald.

Svenska Österbottens byar utsåg Långö till Årets by 2005.

Anna-Karin Öhman

Vinga

fisketrålaren som blev äventyrsfartyg

Sedan år 1999 har Andelslaget Sea Challenge arrangerat upplevelse- och äventyrsutfärder med trålaren Vinga. Säsongen börjar i mitten av maj och avslutas i slutet av september.

Vinga är byggd i Norge 1958 och har ett förflutet som fisketrålare i Norge och på Åland. På 1990-talet byggdes hon om för persontrafik och kan ta 30 passagerare. Ombord finns kojplatser för 11 personer, köksutrustning, salong, pentry och wc. Hennes strategiska mått är längd 15 meter och bredd 5 meter, djupgående 2,30 meter. **Torsten Sandell** från Sea Challenge karakteriserar henne som ett charmigt fartyg som doftar båtlack, tjära och brännolja.

- Det hela började med att en bekant person som höll på att sälja sin trålare. Vi tog reda på möjligheterna att få ett EU-bidrag för att istandsätta skutan och starta en äventyrsverksamhet, vilket också lyckades. Vi var fem män i början som tillsammans köpte in Vinga och började planera för att göra utfärder inom ramen för våra jobb, berättar Torsten Sandell, som är t.f. kyrkoherde i Norra svenska församlingen i Helsingfors.

De första tre åren var verksamheten förlagd till Kvarken, med Hällnäs i Vörå som hemhamn. Sedan 2002 har verksamheten varit förlagd till Helsingfors. Siktet var dock från början inställt på att bli ett allt större gäng - och att alltid kunna bjuda med nya intresserade.

- I dag har skaran ägare vuxit till 40 personer. Varje år kommer nya med både i verksamheten och som delä-

gare. Vi räknar med ca 20 personer som är aktiva just nu. I Sea Challenges styrelse finns **Alf Wallin, Peter Åbacka, Henrik Jern, Olli Sipilä** och jag själv. I ledningsgruppen, som sköter ledningen av det praktiska arbetet, finns **Anssi Taari, Juhani Salmi, Henna Lönnfors**, Olli och jag. Sjökapten **Doni Skand** har vi kallat med för att övervaka internt och för däcksmansutbildningen, säger Torsten Sandell.

Ideell äventyrspedagogik

Vår målsättning är ideell och syftar inte till vinst. Vi vill med vår verksamhet särskilt stöda arbete bland barn och ungdomar samt församlingar, berättar Torsten Sandell. För daghem, skolor och skriftskolor ordnar Sea Challenge upplevelseutfärder som anpassas efter barnens eller ungdomarnas ålder.

Utfärderna startar för det mesta från gästhamnsbryggan vid Skatudden i Helsingfors, men emhamnen i år är ändå Skepparviken i Hertonäs, dit man kommer bra med metro och buss 81. Målet är oftast någon av holmarna i Helsingfors skärgård, beroende på vilket program som beställts. För församlingar, föreningar, arbetsplatser och företag arrangeras skraddarsydda utfärder med eller utan äventyrsprogram i enlighet med kundernas önskemål. Vinga hyrs också ut åt grupper med egen besättning.

Andelslagets medlemmar är skeppare, däcksmän, äventyrsledare och maskinmän, som tillsammans garanterar trygga men intressanta äventyr till havs. Vädret har förstas

Fotografier: Torsten Sandell, Henrik Jern

Vår målsättning är ideell och syftar inte till vinst. Vi vill med vår verksamhet särskilt stöda arbete bland barn och ungdomar samt församlingar.

stor betydelse. Vädrets makter, storm och hårt regn, kan tyvärr ibland sätta käppar i hjulet för äventyrsplanerna så att resan måste ändras eller ställas in.

Ombord finns naturligtvis flytvästar och räddningsutrustning, men deltagarna bör själva se till att de har med sig regn- och vindtygs- och byteskläder. Torsten Sandell betonar också att Vinga är en alkoholfri båt och att utfärdsdeltagarna bör visa hänsyn mot skärgårdsnaturen.

Spännande äventyrsalternativ

- Äventyrspedagogiken har fått mycket beröm, men nog har det också funnits utfärder där allting inte stämt. Den har byggts upp bl. a. i samråd med en skola som utbildar kyrkans ungdomsarbetsledare. Stöd från kulturella fonder har gjort att vi kunnat sälja utfärder till förlustpriser - allt för att kunna stöda barn- och ungdomsgrupper. Utan stöd

skulle vi sannolikt vara tvungna att enbart sälja utfärder åt företag.

På utfärdsprogrammet inför sommaren 2006 står olika - både kortare och längre - inspirerande och lagom äventyrliga program för barn, ungdomar och vuxna. Alternativen är många: skattjakt, skeppsbrott, gummibåtsäventyr, livflottepaddling, sjömanstävling, övernattningsturer, förtroendeskapande övningar, skeppsgunga och -dusch samt kvällsturer.

- Skattjakten för barn går till så att barnen får en flaskpost eller annat meddelande om en hemlig skatt på en ö. Det gäller för grupperna att på ön klara av olika uppgifter tillsammans och småningom få ihop nycklar till en skattkarta. I skatten, som finns för alla grupper, ingen blir utan, finns t.ex. godsaker som räcker åt alla, så att alla blir vinnare, berättar Torsten Sandell.

En dagstur eller kvällstur i Helsingfors skärgård räcker vanligen 2-5 timmar. Vi njuter av sjöluften och landskapet, och får kanske uppleva "blå timmen" tillsammans

Skeppsbrott, livflotte och sjömanstävling

Skeppsbrottet, som passar bäst för ungdomar, går ut på att man "lider skeppsbrott" på lämpligt avstånd till en utfärds-holme. Passagerarna måste rädda sig simmande till holmen. Också här är man noga med säkerheten, deltagarna har flytväst och simturen är bara 30-50 meter. Utrustningen packas i tunnor som slängs i sjön och måste räddas till stranden. De simmande åtföljs av en följebåt.

- Gummibåtsäventyret för ungdomar och vuxna är också populärt. Det tar ca en timme. Från Vinga sänker vi ner en gummibåt med aktersnurra i vattnet. Gruppen ombord tar sig i land på en holme genom vågorna. För många är gummibåtskörning en ny och annorlunda upplevelse. Båten körs antingen av någon av våra äventyrsledare eller av någon av deltagarna under dennes vägledning. Vi kan också göra en liten övningsbana på vattnet, som deltagarna kan öva sig att köra längs.

I livflottepaddlingen tar sig grupper på upp till 10 personer i gången tar sig iland på en ö från Vinga paddlande i en livflotte - en utmanande samarbetsuppgift för barn, unga och vuxna!

Genom sjömanstävlingen går man in för att förbättra samhörighetskänslan och grupptryggheten genom en rolig, lekbetonad lagtävling. Programmet förverkligas på en utfärdsö i form av kontroller som grupperna ska utföra. Alla blir vinnare - tävlingen passar bra för barn och unga.

- Målsättningen för de förtroendeskapande övningarna är att minska på rädslor och bygga upp en atmosfär av tillit och trygghet. Genom lekbetonade övningar i grupp för-

bättras förtroendet och tryggheten mellan gruppmedlemmarna. Programmet förverkligas på en utfärds-holme i form av kontroller som grupperna ska utföra. Efter övningarna samlas vi till en gemensam uppföljning och diskussion.

Expedition Robinson á la Vinga

Övernattningsturerna för ungdomar och vuxna arrangeras så att gruppen förs ut till en på förhand vald holme. Gruppen övernattar i stugor, i tält eller under bar himmel. Vinga kommer och hämtar gruppen följande dag vid överenskommen tid. Men ingen behöver känna sig som Robinson, utan utrustning strandsatt på en öde ö – gruppen får med sig en gummibåt med motor, yxa och såg, oljelampor, gasgrill, kokkärl och köksutrustning, vatten och förstahjälpmaterial samt vid behov tält.

- En dagstur eller kvällstur i Helsingfors skärgård räcker vanligen 2-5 timmar. Vi njuter av sjöluften och landskapet, och får kanske uppleva "blå timmen" tillsammans. Under en kortare tur på 2-3 timmar hinner man göra en sightseeing och kan ankra i en vik för att till exempel dricka kaffe på däck. Båten har kök. Under en något längre tur på 3-5 timmar hinner man också göra ett strandhugg vid någon holme. På holmen finns det tid att se sig omkring, grilla och t.ex. koka kaffe. På båten finns en utfärdsgrill som lyfts i land från båten. Dags- och kvällsturerna passar alla åldersgrupper.

Sea Challenge ordnar också varje år i maj-juni en 3-4.dagars havsäventyrsledarutbildning för personer som kan handha kundgrupper till havs. De som har genomgått kursen kan få jobb på Sea Challenges havsutfärder.

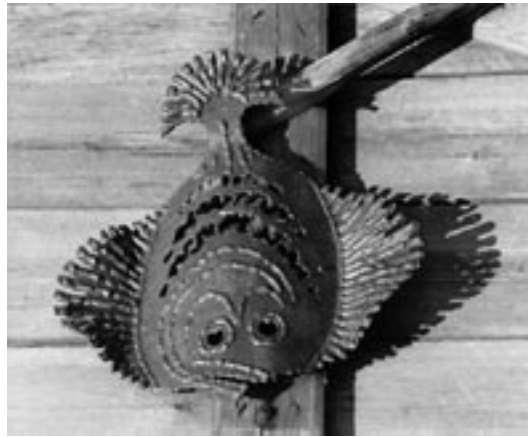
Under år 2005 hölls en kurs med tio deltagare i Helsingfors skärgård. Under våren 2006 ordnas en ny kurs. Inträdeskraven är 18 års ålder, simkunnighet och god hälsa. Havserfarenhet och förstahjälpskunskaper är ett plus. Kursen är avgiftsfri för den som vill sommarjobba på Vinga, medan övriga betalar 20 euro.

Utbildning för däcksmanskap

Sea Challenge ordnar också regelbundet däcksmanskap-utbildning med sikte på Sjöfartstyrelsens däcksmansbrev. Under kursen får man lära sig gott sjömanskap, hur man klarar sig i nödsituationer samt att hantera och köra båten, handskas med motorn och navigera.

Kursen hålls på kvällstid i Helsingfors skärgård ombord på Vinga. Till examen hör en släckningskurs, förstahjälpskurs och besök hos sjömansläkare. Man kan slutföra kursen på en eller två somrar. Däcksmanskapskursen är gratis för dem som vill fungera som däcksmän på trälaren Vingas kunduppdrag. Andra betalar en överenskommen avgift, berättar Torsten Sandell. Den som tycker om att reparera, måla och greja och gärna vill vara med och jobba i maskinrummet har också chansen att mot en liten ersättning få hoppa in som serviceman. Sommaren 2006 väntar nya äventyr för Sea Challenge och Vinga – mer information på "http://www.vinga.org" www.vinga.org

Sheila Liljeberg-Elgert

Åbolands fiskarförbund - 80 år för fiskerinäringen

Det sägs att Åbolands skärgård är världens vackraste skärgård, med en mångformighet och ett kulturarv som saknar motstycke ute i världen. Åbolands skärgård utgör tillsammans med Ålands skärgård Finlands största sammanhängande skärgård som tack vara landhöjningen (50 cm på 100 år) fortfarande växer i fråga om antalet skär.

Naturen i Åboland är enastående. Skären och holmarna består av istida slipade granithällar och s.k. sand- och grusholmar, som även uppkommit under den senaste istiden för bara 10 000 år sedan. Naturen på öarna varierar beroende på exponeringsgraden till havet, där t.ex. tallarna på skären längst ut verkligen ser knotiga och vindpinade ut.

I vissa områden av Åbolands skärgård finns växter som gynnas av den kalkrika marken, t.ex. blodnävan men även frodiga lundar förekommer. Trädslag som ask och klippal, glasbjörk, men även lönn, hassel, asp och hägg är endast några exempel på den rika floran. Adam och Eva samt gul nattviol är exempel på sällsynta växter.

Rikt djurliv

Djurvärlden i Åboland är även rik på arter som då lever i det bräckta havsvatten med en salthalt på 5-7 promille. Vitfågellarna fiskmåsen och gråtruten är kanske de första man lägger märke till, men även silltrut och havstrut finns, samt fisk- och silvertärnor.

I Åboland finns även alkfåglar, såsom tordmule och tobisgrissla, som häckar i kolonier på klippöar ute till havs. I Åboland förekommer även ett tjugotal andfågelarter av vilken Ejdern eller även kallad Gudingen är en av de viktigaste men även alfågel, stor- och småskrake samt svärtan är arter som förekommer talrikt. Nuförtiden ses igen havsörn och sälarna är igen mycket allmänna.

Att fiska för att överleva

Fisket har alltid varit en viktig näring i den åboländska skärgården. I forna tider betydde fiske och tillgång till goda fiskevatten direkt överlevnad för familjerna.

Av fiskarna har strömmingen och vassboken varit de viktigaste fiskarterna men man har också fiskat abborre, sik, gös, flundra, lax, lake, torsk och braxen. Fisken var också en viktig handelsvara som gjorde att skärgårdsborna kunde få pengar till mjöl, salt och socker samt andra förnödenheter man inte själv kunde producera. Kött och skinn fick man genom säljakt, men även via jakt på sjöfågel, som också gav ägg och dun.

Foton: Pia Pettersson

Efter kriget, på 1940-50 talet, var fisket en av ryggraden i den finländska livsmedelsförsörjningen. Man kan säga att utan fisk skulle vi inte heller ha kunnat bygga upp den välfärd vi har i dagens Finland.

Emedan fisket sedan urminnes tider haft en central roll för befolkningen i Åbolands skärgård har även regleringen och tillgången till fiskevattnen varit starkt kontrollerad i fråga om vem som får fiska var och vilka vikar är fredade. Man har även tidigt insett behovet av fiskevattnenvård.

Fiskarförbundet föddes 1926

I denna miljö föddes Åbolands fiskarförbund den 11 april 1926 i Saverkeit folkskola i Houtskär. Redan före Åbolands fiskarförbunds grundande fanns det fiskarsammanslutningar, fiskargillen, salteriföreningar och lantmanna- och fiskargillen. Man insåg i Åboland att det fanns behov för ett överhettigt organ för bevakandet av fiskerinäringens intressen. "Den näringsgrupp som sist och minst åtnjutit statens stöd, är dock fiskarfolket", uttryckte sig en av förbundets grundare, sekreteraren och läraren **Charles Åkerberg**.

Av de första sakerna man kämpade för var det sämre läget skötströmmingsfiskare försatts i konkurrensen med ryssjefiskare "När någonting liknande hotar att drabba en annan näringsgren, då bävar samhället och staten skyndar sig att på olika sätt sträcka en hand", lät det på den tiden.

Ingen välfärd utan fisk

Sedan Åbolands fiskarförbunds första dagar har mycket inom fisket förändrats. Efter kriget, på 1940-50 talet, var fisket en av ryggraden i den finländska livsmedelsförsörjningen. Man kan säga att utan fisk skulle vi inte heller ha kunnat bygga upp den välfärd vi har i dagens Finland.

Under slutet av 1950-talet och 1960-talet förändrades strömmingsfisket radikalt, då trålfisket blev allmännare och fiskebåtarna blev större och snabbare. Trålfisket gjorde att de s.k. vinterströmmingsnotarna helt upphörde efter vintern 1987. En bidragande orsak till detta var även de fem isfria vintrarna i rad från 1988- 1992.

Stora förändringar

Administrativt skedde stora förändringar inom fiskerinäringen i början av 1980-talet då fiskeridistriktet grundades som statliga myndigheter. Dessa blev sedan en del av Arbetskrafts- och Näringscentralerna vilka bildades då Finland gick med i EU år 1995.

Inträdet i EU innebär igen nya vindar inom fisket, en del positiva, men också flera negativa förändringar. Nya förordningar krävde skolning i hygien och säkerhet för fiskarna.

Lönsamhets- och sälproblem

Idag kämpar yrkesfiskarna i Åboland med lönsamhetsproblem, vilka beror på låga fiskpriser i partihandeln och höjda bränslekostnader. Ett annat stort problem är även gråsälens och vikarens antal de senaste åren explosionsartat ökat i Skärgårdshavet. Sälarna äter fisken direkt ur näten samtidigt som de river sönder dessa. Åbolands fiskarförbund försöker här införa nya sälsäkra fisketekniker, vilket kunde rädda yrkesfisket. Sälproblemet är redan så stort att det kräver samhällets stöd. Yrkesfisket betalar notan för ett framgångsrikt sälskydd.

Firar "inom familjen"

Detta år firar Åbolands fiskarförbund sitt 80-årsjubileum. Festligheterna går av stapeln "inom familjen" med ett kryssningsseminarium där förbundets framtida riktlinjer dras upp av vattenägare och yrkesfiskare. Idag har förbundet tre fastanställda och med åren har ett antal korttidsprojektarbetare arbetat med olika frågor. Vårt mål är att vara en organisation i tiden och svara på våra medlemmars behov och önsningar. Lyckas vi med det kan vi kalla oss "en organisation i tiden".

Kaj Mattsson

Åbolands fiskarförbund

Foton: Kaj Mattsson

Stadsbarn bekantar sig för en dag med en åboländsk yrkesfiskare genom projektet "Vad gör fiskaren?"
Övre bilden: Småskaligt trålfiske har bedrivits i den åboländska skärgården sedan slutet av 1950-talet. Utvecklingen går idag mot allt större enheter.

Fotografier: Mikael Erickson och Fibula.

Tillbaka till forntiden: vikingamarknad på Åland

Mikael Erickson rapporterar från Fornföreningen Fibulas storsatsning, vikingamarknaden i Kvarbo, Saltvik, där eldsjälén Jörgen Lindholm ser fram mot sommarsäsongen.

Alands bildningsförbund r.f. har dramatiskt ökat sitt medlemsantal. Med finns nu 29 föreningar och förbund, som i sin tur representerar 90 föreningar med över 10 000 personliga medlemmar. Flera av våra medlemmar är väldigt aktiva och har stora projekt på gång. Ålands frimärksamla förenings drog över 4000 besökare till sin utställning Mare Balticum 05, med presidentbesök och **Björn Borg** - tennislegenden ni vet - som signerare av sina frimärken.

Eldsja i snödrivorna

Men den här artikeln handlar om äldre saker och en yngre förening - nämligen Fornföreningen Fibula, som bildades 2003, men som startade redan år 2000 som en grupp tillsatt av kommunen för att hålla en vikingamarknad.

Jag intervjuade eldsjälén **Jörgen Lindblom** i snödrivorna i mars på vikingaområdet i Kvarbo, Saltvik:

- Det blev succé direkt med 1400 besökare vid första marknaden, säger Jörgen, och fyller i att det ökat med ca 1000

besökare om året och 2005 var det ca 6000 besökare. Allt på samma åkrar som jag själv som besökare i somras tyckte krympt i människomassan. Kommunen hyr ut marken till föreningen på långtidsarrende. I dag har föreningen 50 medlemmar, varav ett 20-tal aktiva.

Fibula har flere byggnader på området som blev färdiga i föl, ett långhus, ett toppmodernt kök, ett par bodar och entréluckor och en utomhus-matsservering som mest används under marknaden.

Ingen billig historia

- Det hela var ingen billig historia, säger Jörgen. Ett Mål 2-projekt stod för ca 50 procent, Eriksson Capital för 50 procent, Holmbergs har betalt smedjan, Viking Line betalade lite på köket och några till, bl.a. Ålands bildningsförbund r.f., har bidragit med totalt ca 220 000 euro för att uppföra dessa enormt fina hus. ÅBF:s bidrag bestod av en kurs i timring.

Föreningen har kontakt med liknande föreningar i Ungern, Holland, England, Tyskland, Polen, Estland och Norden. Dessa besöker vikingamarknaden på Åland mot rese ersättning och slåss med yxor och säljer sina hantverk.

Sånggrupper och artister får gagen för att uppträda och kulturdelegationen bidrar med ett stöd om i år 4000 euro för verksamheten. Fornföreningen Fibula äger alla byggnader och har i sitt långhus fullständiga alkoholorättigheter och ett av hälsomyndigheterna godkänt kök.

Vikingamiddagar, musik och kurser

Eftersom långhuset nu är klart kommer marknaden att få ett nytt komplement. Som turist kan du nu besöka långhuset och "vikingaby" för vikingamiddagar från april till september. Jag har själv varit med på dessa gästtabud och det är en upplevelse utöver det vanliga. För att få en bättre inblick i verksamheten rekommenderar jag också att man besöker hemsidan aland-vikings.com via webben.

I år skall vikingamusik, sömnad och träslöjdskurser hållas i samarbete med Ålands bildningsförbund r.f. Föreningen Fibula har planer på att bygga flera hus, kanske små övernattningshyddor, i vikingaby men satsar detta år främst på att få en löpande gästbudsverksamhet.

Det blåser snålt kring öronen och eftersom min digitalkamera kastat in handduken fixar Jörgen fram 600 bilder på en diskett med ett kort samtal. Det tycker jag visar

varför man har lyckats så bra. Man ser inte på problemen, utan koncentrerar sig på hur man löser dessa i stället. Här har många föreningar mycket att lära sig. Kommunen startade detta genom att tillsätta en arbetsgrupp – men hur många tillsatta grupper och utredningar har resulterat i liknande storsatsningar av den här omfattningen i Finland?

Nya dragplåster

För 2006 ser jag Stallhagens bryggeri och vikingagästtabuden som de stora turistdragplåstren som inte får missas vid ett Ålandsbesök! Då jag lämnar vikingen Jörgen vid långhuset efter lite eftersnack om en av middagarna förra sommaren känner jag nästan smaken av den ljuvliga lammsteken de serverade oss. Att alla besökare måste vara klädda i vikingadräkter gjorde inte saken sämre. Jag kunde för ett ögonblick tro att vi är tillbaka

i forntiden då jag banar mig väg ut genom kohudar och öppna stenhällar, men efter att ha snubblat på Jörgens "häst", som är en grön ny bil, förflyttas jag hastigt till år 2006.

- Jäkla kamera, tänker jag med disketten i handen, den kunde väl ha funkad, fast allt som sker har väl en mening? Kanske vikingaby inte ville visa sig i vinterskrud? Kanske den ville visa sin bästa sida till sommaren?

Välkommen till Åland 28-29.7.2006 på marknad, eller i april-september för ett gästtabud! Jörgen Lindblom nås på tfn +3584575221672. Mer information också på hemsidan aland-vikings.com

Mikael Erickson

Redaktör Luppen / Verksamhetsansvarig ÅBF

Jag kunde för ett ögonblick tro att vi är tillbaka i forntiden då jag banar mig väg ut genom kohudar och öppna stenhällar. Men efter att ha snubblat på Jörgens "häst", som är en grön bil, förflyttas jag hastigt till år 2006.

Sydösterbottniska sommarpärlor 2006

Vår färd längs den sydösterbottniska kusten startar vid landskapsgränsen Österbotten-Satakunta i byn Sideby. Sideby var fram till 1973 en egen kommun, men präglas i dagsläge av småskalighet, lugn och harmoni, och är numera en del av kommunen Kristinestad.

Pärilan i byn är Kilens hembygdsgård som bjuder in till en historisk kulturmiljö på ett naturskönt kustområde. Atmosfären formas av de historiska vingslag som slår emot en när man går genom området. Bondstugor från 1700- och 1800-talet, droskor, salteri, båthus och rökbastu utgör element som bjuder på en lugn och harmoniska känsla, samtidigt som en bris från havet, med en doft av salt, inger ro.

En stressad själ får ro, samtidigt som det sommartid bjuds på aktiviteter av olika karaktär för alla åldrar. Vad sägs om bokbinderi, glassmältning, akvarell- eller keramikurs? En 1700-talsbjudning, surströmmingspremiär, emigrantfest, hantverkardag, barnens dag med Arne Alligator eller att följa förloppet från en bondesegla-

tion till konstnärliga krumelurer i bildkonstens tecken? Eller varför inte arrangera en privat tillställning i denna miljö?

Företag och organisationer kan ta del av en 1800-talsvardag genom en rekreationsdag med skapande eller praktiska sysslor. Konferensmöjligheter med mat och övernattninng finns att tillgå.

Äkta marknadsstämning

Färden far norrut och stannar den 14-16 juli 2006 i den lilla trähusstadsidyllen Kristinestad där torget, som omsluts av gamla trähus, fyllts med stånd som torghandlare från när och fjärran lagt upp. Kommersen på sommarknaden är relativt livlig, men kanske inte lika livlig som de diskussioner och gester som frambringas när folk träffas.

Den äkta gammaldags marknaden bjuder på en genuin stämning och har klassats som de bästa marknaderna i Finland. Förutom marknad bjuds det även på programinslag som lokala förmågor står för genom till exempel dans- och musikframträdanden. Att trängas bland marknadsbesökare på torget, som årligen uppgår till 50 000 till 60 000 personer, kan varvas med att avnjuta en svalkande glass vid strandkanten och där blicka ut över stadsfjärden.

En stressad själ får ro, samtidigt som det sommartid bjuds på aktiviteter av olika karaktär för alla åldrar.

Sydeuropeisk stämning på karneval

Vi kör vidare norrut och backar samtidigt bakåt i tiden till början av juli, nämligen till den 7-8.7.2006. Färden stannar denna gång i centrum av Närpes där en sydeuropeisk känsla sveper fram då det är karneval.

Världens längsta tomatbord är framdukat och gatorna fylls med folk och musik, för det är Tomatkarneval. Kanske det är en schlagerlåt framförd av artisten Berit som hörs bakom allt sorl och glada skratt? Och vem kommer upp på scen här näst – är det måntro Gubbrockarna eller någon av de lokala artisterna, vars program är väl inövat sedan vintern?

Veteranbilar finns att beskåda, men det som förmodligen intresserar mest är nyheten för i år – det historiska loket med vagnar från olika årtionden. I år önskas att fler av grannarna i de östra kommunerna kommer med på karne-

valen och därför kör ett specialtåg från Seinäjoki till Närpes och plockar upp besökare längs vägen. Vilken vagn intresserar tro mest? Den från 40-, 50-, eller 60-talet? Hm.

Ut till havet

Istället för att köra vidare i tåg vagn tar vi så småningom, efter ett rikligt programutbud, båten ut i Närpes skärgård till lugnet ute på Gåshällan. På den mycket natursköna holmen får vi ta del fågellivet, havet och lugnet.

Varför inte väcka barnet i sig och barfota hoppa från klippa till klippa och sen njuta av ett dopp i havet? En picknick sitter fint – eller varför inte övernatta på den gamla lotsstationen? Passa på att bada bastu och njuta av Finlands sommar i sin naturliga enkelhet.

För den som vill vara med om olika saker och själv orkar vara aktiv finns det inga hinder i vårt lilla samhälle, betonar Gunilla Örnell. Här finns alla möjligheter att känna att man behövs – för alla behövs.

Jag får göra vad jag vill och ibland mer än jag vill!

Gunilla Örnell bor på Högsåra i Åbolands skärgård. Hon är hälsovårdare och bondvärdinna och i dag "egentligen pensionär". Hon är också både utflyttare och inflyttare, eftersom hon är född i Kimito och kom till Högsåra på 1970-talet, då maken Trygve och hon övertog Trygves släktgård.

Högsåra är en 3 km lång och 2 km bred ö som hör till Dragsfjärds kommun i Åboland. Närmaste centralort är Dalsbruk I början av 1900-talet fanns här över 200 invånare, i dag bor här 47-48 personer. Högsåra är egentligen inte en genuin fiskarby. Lotstraditionen var stark i många år – varje gård i byn har varit ett lotshemman.

Turismen fick tidigt fotfäste i byn. Då Finland var storfurstendöme under Ryssland kom ryska "turister" hit, eftersom de bara tilläts resa inom hemlandet. Kejsar Alexander III kom också till Högsåra med sin familj. Det var då Ramsvik fick namnet Kejsarhamnen. Fram till 1960-talet försörjde sig Högsåraborna rätt långt genom självhushållning. Man levde på inkomsterna från lotsning och pensionats-

verksamhet. Sedan kom suget från industri och arbetsplatser i tätorterna. Nästan en hel generation försvann. Lotsstationen stängdes 1985, men skolan drogs in redan tidigare. I dag tar skolbarnen färjan till och från Dalsbruk.

Färjan förde med sig förändringar

När den nya färjan var aktuell för några år sedan var flera Högsårabor, bland dem Gunilla, smått tveksamma till de omställningar en ökad biltrafik på ön kunde medföra.

- Men efter mycket kort tid tog alla färjan till sig. Det kändes riktigt och bra, och i dag klagas ganska få över trafiken, som nog har ökat, men inte katastrofalt. En del pendlar dagligen till sina jobb på fastlandet – genom de förbättrade färjför-

bindelserna har det blivit lättare att bo och leva här. Förändringen har gått smärtfritt. "Sommarboarna" kan nu köra bil ända fram till sina trappor, men ingen kör av och an i onödan. För äldre personer som har svårt att gå har det blivit lättare att röra sig, när man kommer ända fram med bil. Färjan har nog fört mer positiva än negativa effekter med sig.

Bara slit och släp?

Vi var båda 27 år då vi tog över jordbruket här och kände oss väldigt vuxna och viktiga för byns fortbestånd. Bådas föräldrar var förvånade över att vi ville ta över gården. De hade uppoffrat sig för att vi skulle få utbildning och ett bättre liv än vad de själva hade haft - och så ville vi komma tillbaka till samma slit och släp!

Gunilla berättar att hon som hälsovårdare fick både vikariat på fastlandet och olika uppdrag i byn, där hon fick hjälpa till med allt från mödravård till hundvaccinering och t.o.m. liktvätt. Då var det nytt att någon pendlade till ett jobb utanför ön. Trygve hade också sidjobb, bl.a. på skogsbyrå. Gunilla och Trygve övergick efter några år från mjölkkor till "köttdjur" och får samt stuguthyrning.

Egentligen pensionär...

Numera har en ny generation axlat ansvaret. Dottern Jenny Örnell-Backman har tagit över gården, gårdsbruket och uthyrningsstugorna. Jennys man pendlar till sitt arbete i Helsingfors och är borta i veckorna.

- Jenny har också kor, även om hon i yngre år bestämt sade att hon nog vill ta över gården, men att hon inte ska ha kor, berättar Gunilla. Jag tycker nog att det inte precis är höjden av glädje att ha kor, de är stora och besvärliga, det är nog lättare med får. Men Jenny vill ändå ha korna kvar, åtminstone så länge Trygve och jag finns kvar och kan hjälpa till.

- I dag är jag egentligen pensionär, säger Gunilla. Jag får göra vad jag vill när jag vill och ibland mer än jag vill! Mer sysselsättning väntar – Gunilla har redan ett barnbarn som bor på "samma backe" men i ett annat hus, och ett barnbarn till väntas ännu i vår. Hon ställer också upp med handräckning i fråga om hälsovård och sjukvård på ön, mäter blodtryck och ger akut hjälp vid sjukdoms- och olycksfall, föreläser om hälsovård för pensionärsgrupper osv.

Nytt liv i mangelboden

Redan 1976 blev Gunilla medlem i den lokala marthaföreningen, som fick ny vind i seglen. För sina insatser utsågs hon 1990 till Årets finlandssvenska Martha och är sedan många år ordförande för Högsåra Marthaförening och aktiv

i byaföreningen. Marthorna är just nu engagerade i "mangelbodsprojektet". Eftersom posten, som också varit byns "allservicekontor" upphörde behövde man nya utrymmen. Då riktades marthornas blickar snart mot mangelboden.

- Den stora mangeln hade inte varit i användning på många år. Vi fick talkohjälpen av öns "gubbar" som plockade bort de delar som ännu kunde återanvändas, de fortlever nu som traktorstugor, brohuvud och bord, medan mangelboden blir byarkiv och möteslokal.

Byaföreningen sköter också museet, där Gunilla också varit aktiv i många år. Under sommaren har man en "sommarmänska" anställd, men under övriga tider sköts museet av föreningen och medlemmarna i museikommittén. Man har en basutställning och olika specialutställningar. I år fyller Högsåra ungdomsförening 100 år, vilket uppmärksammas på museet samt genom en konsert och annat jubileumsbetonat program.

- För den som vill vara med om olika saker och själv orkar vara aktiv finns det inga hinder i vårt lilla samhälle, betonar Gunilla. Här finns alla möjligheter att känna att man behövs – för alla behövs.

Renare vatten en ljuspunkt

Gunilla konstaterar att mångsyssleriet nog lever kvar i skärgården. Här måste man nog kunna klara av många olika saker – men den som varje dag pendlar till sitt arbete orkar kanske inte med det. Turistnäringen är i ropet, här finns möjligheter till extrainkomster.

- Det stora bekymret inför framtiden är nog algblomningen. Det var en ljuspunkt när jag nyss hörde en radiointervju med en fiskare som sade att vattnet är renare nu än tidigare. Då ser man ju resultat av att man i alla fall försöker hålla Östersjön ren. Det vore hemskt om man inte kunde låta barnen simma i havet – förra sommaren hade vi en sådan alpperiod.

Gunilla anser att hon är privilegierad eftersom hon bor i en by där alla bor nära varandra och där den mänskliga gemenskapen är en sammanhållande länk. Närheten till naturen och havet är också viktig.

- Havsörnarna har ökat under de senaste åren, berättar Gunilla. Det är glädjande, men samtidigt skrämmande när den flyger över vår gårdsplan och jagar vår lilla tax! Ett glädjeämne är också att vi har fått ett jättestort "badhus" nästan i grannbyn – nu har vi tillgång till lyx på 1/2-timmens avstånd på Hotell Kasnäs på Kasnäsudden, med vattengymnastik, turkiska bad osv. Det är riktigt skojigt och positivt för alla!

Sheila Liljeberg-Elgert

Båtsporten

flugan som surrar så det hörs

Ofta undrar vi vilka verksamheter, som är så spännande att de drar ungdomarna till sig. I östra Nyland är intresset för båtsport mycket stort. Hälften av landets alla tävlingsförare kommer från den regionen, speciellt Borgå och Sibbo, orter där det finns en gammal tradition av skut- och småbåtsbyggeri och där många tidigare försöjt sig på sjöfart.

Speciellt unga män dras till sporten, men antalet flickor ökar. Den enda flickan i Borgå motorbåtsklubb, Sandra Roms, vann senaste år FM-guld i juniorklassen SJ-15.

Jan-Erik Hägglund får något speciellt i blicken när han berättar att han dagen efter vår intervju skall besöka båt-mässan i Stockholm. Där kollar han in tävlingsbåtar, sådana han saknar på mässan i Helsingfors. Hans liv består till stor del av båtar. Sitt levebröd får han som försäljare av båtillbehör och största delen av fritiden upptas av racerbåtar och tävlingar. Det intresset delar han med sin familj, där fyra av sex medlemmar tävlingskör.

När Jan-Eriks yngsta son föddes sade barnets mor att den här pojken skall bli frimärksamlare. Hennes vision lär inte förverkligas i rapport, för redan i fyraårsåldern är sonens båtintresse stort och ingen kan få honom att lämna TV:n när det är båtävlingar på gång. Han får ännu vänta ett tag innan han fyller åtta och får börja tävlingsköra.

Två decennier på tävlingar

Sitt intresse för båtar och tävlingar fick Jan-Erik redan som barn i Kabböle i Pernå där hans morbror som var båtbyggare, tog honom med på båtävlingar. Sedan 1981 har han själv aktivt deltagit i tävlingar. Hans första egna båt var en TG-special. I två decennier har han nu tävlat i offshoreklassen, som i motsats till bantävlingar körs på öppna oskyddade vatten. Med sin nuvarande båt med 90 hkr stark motor kör han sträckan Helsingfors – Tallin på 45 minuter i gynnsamt väder.

På de här åren har tävlingarna förändrats så att riktigt långa lopp körs inte längre. Det beror på att säkerhetskraven stigit och att det följaktligen behövs många fler frivilliga. Dessutom är korta lopp publikvänligare.

Vad är det som fascinerar i båtsporten?

Intresse för båtar, fart och spänning svarar Jan-Erik snabbt utan att tveka. Och så kompisarna, förstås. Han ser ut över

Båtar utgör en stor del av Jan-Erik Hägglunds liv. Sitt levebröd får han som försäljare av båtillbehör och största delen av fritiden upptas av racerbåtar och tävlingar. Det intresset delar han med sin familj, där fyra av sex medlemmar tävlingskör.

Sibboviken, som nu i början av mars är istäckt och där det nu kör snöskotrar. Här tränade tävlingsförare ännu för några år sedan men måste flytta på sig för att grannarna klagade på motorljudet. Det jag själv minns av motorbåtsporten är ”galoscherna” med just motorernas skrikande som närmast låter som miljoner arga bin. Enligt Jan-Erik har dagens offshorebåtar det minsta ljudet av alla. Ändå kan det vara svårt att hitta platser för träning.

Licens nödvändig.

För att få köra i tävlingar behövs licens. Den kan man få efter att deltagit i utbildning och haft provotid och deltagit i en tävling. För unga är det föräldrarna som ansöker om licensen. Medlemskap i någon förening krävs också.

Det kan vara klokt att först pröva någon annans båt innan man skaffar egen.

En begagnad båt med 15 hkr motor kostar ca 1500 euro. En ny ca 5000 euro.

Båtarna är numera alla av glasfiber så underhållet är inte så stort.

Skillnaden mellan att köra en offshorebåt och en banbåt är den att banbåten körs av en person medan i offshoreklassen också behövs en navigatör.

I tävlingar kan det dessutom behövas mekaniker.

Sami Seliö har i många års tid kört för Borgå Motorbåtsklubb och är föreningens mest kända förare i internationella kretsar. Hans budget går loss på ca 2 miljoner euro per år. Tack vare många sponsorer får han också en hel del publicitet. I VM-serien formel 1 kom han två gånger på andra plats, två gånger på tredje och en gång på sjätte plats. Tack vare dessa prestationer i världsklass utsåg Nordiska Motorbåtsförbundet honom till 2005 års bästa båtförare. Det ger också en fjäder i klubbhatten.

Hägglund vill ändå lyfta fram teamet **Jonas Gustafsson** med **Fredrik Gustafsson** som navigatör. Den senare har själv konstruerat och byggt sin båt. Han har påbrå inom

- Ibland känns det motigt när lillpojken redan sover när jag kommer hem. Å andra sidan gör jag det här för att själv få vara med och tävla.

familjen som driver företaget TG-boat och han själv är egen företagare och sysslar med maskinservice. Också det teamet kan ståta med en VM-silvermedalj i offshoreklassen för sportbåtar. Senaste år hade de nästan en fullträffssång, då Jonas och Fredrik också vann både EM-, NM- och FM guld i sin klass.

Tävlingsbas

Jan-Erik Hägglund är primus motor för Borgå Motorbåtklubbs årliga offshore race i Kalkstrand. Den tävlingen kräver flera hundra timmar av hans fritid. Dessutom säger han att han inför tävlingen kör massor av kilometer utan ersättning. Han tigger nämligen och avhämtar själv priserna till de tävlande.

- Ibland känns det motigt när lillpojken redan sover när jag kommer hem. Å andra sidan gör jag det här för att själv få vara med och tävla.

Förberedelser sedan september

Inför sommarens tävling som går 3.6.06 började han jobba i september senaste år. Det behövs lov från miljönämnden, brandkåren, polisen, markägaren och Finlands Båtförbund. På plats bör finnas kran och sjösättningsramp. För att det skall bli en bra tävling skall han engagera ca 100 frivilliga.

Förutom tävlingsledare behövs det bli säkerhetschef, tidtagare, dykare och bevakningsbåtar samt jury bestående av medlemmar från olika klubbar. Första hjälppatruller bör också finnas på plats.

Efter själva tävlingen körs ett uppvisningsrace där också nyttobåtar, typ fiskarbåtar, kan delta.

Fin motorbåtsfest väntas

Budgeten är inte så stor, ca 6000 euro. De flesta intäkterna kommer i form av annonser i programbladet. På kvällen blir det dans på Kalkstrands krog, som sponsorerar maten åt de tävlande och arrangörer. Förhoppningsvis står vädret bi och det blir en fin motorbåtsfest som sig bör.

Nytt för i år är Hägglunds introduktion av en ny offshoreklass V150, där man kör med motorer 120 – 150 hkr. Till Kalkstrand offshore race väntar han 5 finländska och 5-7 tävlande från Sverige. Tävlingen är samtidigt en deltävling i nordisk cup V150.

Han är också medlem i hastighetskommittén som tillsätts av Finlands Båtförbund. Det är den som bestämmer regler och behandlar klagomål.

Det gäller att hålla sig ajour för att klara av en populär och växande sport.

Christina Lång

SSC-nytt

Varsågod, en B-vitaminkaka!

B-modulen i föreningskunskap är nu införd på webben. Den ingår i blocket aktivt medborgarskap. Kursen består av tre moduler med olika svårighetsgrad. A-modulen är en grundkurs som förverkligas som självstudier på webben. Modulerna B och C är fortsättningskurser.

Innehållet omfattar: Information: informationskanaler och redskap, hur man gör en medlemstidning. Ekonomi: bokföring, penningtransaktioner och arvoden. Ledarskap: roliga möten, ledaren som inspiratör, strategisk planering, etik i föreningslivet. Administration: arkivering, medlemsregister, medlemsvärning, medelansaffning, föreningens IT-strategi. Som socker på botten finns det recept på en B-vitaminkaka.

I modul C kommer att ingå bland annat löneräkning, skatter, förmögenhetsförvaltning, rekrytering av personal, ledarens personliga utveckling, hur utveckla föreningens verksamhet. Modulen blir färdig inom detta år. Materialet kan användas som uppslagsverk. I A-modulen finns en stor samling med dokumentmallar och användbara länkar. Se www.ssc.fi/a-vitamin. Se: www.ssc.fi/b-vitamin

PS! Vill Du anta en utmaning? Vill Du fungera som ambassadör? Om du inte är någon gröngöling utan har litet erfarenhet och vill utvecklas som föreningsråv, bekanta dig med A-modulen. Verkar den så intressant att du vill lära ut den åt andra, anmäl dig då till något av SSC:s kanslier så kan du delta i utbildning hur man lär sig hålla kurser i föreningskunskap.

God kommunikation i grupp

Du som är ny ordförande och vill utveckla din styrelse eller arbetsgrupp, som är cirkelledare, som är igångsättare för EGON självgående grupp, som är intresserad av arbete i grupp

SSC inbjuder till en eftermiddag med psykolog **Tony Dunderfelt: God kommunikation i grupp – hur bemöta känslor och motstånd.**

Föreläsaren behandlar bl.a. hur vi kan tackla motstånd i gruppsamarbetet, t.ex. vid förändringsprocesser samt hur ledaren på bästa möjliga sätt kan bearbeta negativa känslor som uppstår när olika människor inte kommer överens. Välkommen!

Tid: Onsdag 17.05.2006 kl. 13 – 16

Plats: SFV-salen, Nylandsgatan 17 D (ingång via gården) Helsingfors

Avgift: 10 euro

Mer information ger Chrissie Lång, tfn 09-612 907 11 (ti-to) eller per e-post: christina.lang@ssc.fi

Anmälningar: studiecentralen@ssc.fi

B-vitaminkaka med banan

- 2 bananer
- 1 kaffekopp socker
- 1 ägg
- 50 g smält smör eller margarin
- 1 tsk vanillin
- 1 tsk bakpulver
- 1/2 tsk bikarbonat
- 4 msk grädde
- 1 1/2 kaffekopp vetemjöl
- Smör eller margarin och ströbröd till formen

Gör så här:

Vispa ägget ensamt. Mosa bananerna och blanda dem ordentligt med sockret. Vispa samman ägget och bananerna. Tillsätt det smälta smöret och grädden. Blanda samman mjöl, bakpulver, vanillin och bikarbonat och blanda ner det försiktigt i smeten. Smörj och bröa en bakform och häll i smeten. Grädda kakan i 175 grader i ca 40 min i nedre delen av ugnen. Kakan kan frysas.

Fuskfåglar och kulturism

För ett par år sedan observerades för första gången i Finland en mindre bergand på Kökar. På några timmar översvämmades skärgårdsön av ivriga fågelskådare från hela landet. Turistinvasionen varade i flere veckor helt utanför ordinarie säsong. Någon driftig kökarbo kläckte genast idén om att man följande säsong skulle måla en exotisk fågelvette och placera ut den i en lagom undanskymd vik... Idag är alla goda råd dyra i skärgården.

Det finns många myter om skärgården, bland annat att den alltid har varit fattig och isolerad från omvärlden. Det kunde inte vara mer fel. När man förr svalt på grund av missväxt på andra håll, fanns det alltid mat i skärgårdsbornas stora skafferi – havet. Den åländska allmogen fick under 1700-talet flera uppmaningar från kyrka och överhet att de inte fick klä sig över sitt stånd. Skärgårdsborna seglade, reste och såg sig omkring. När de levererade ved, fisk, hasselnötter och andra specialprodukter till de förmögna hemmen i Stockholm, Åbo, Helsingfors och Reval snappade de upp ett och annat av goda vanor, stiligt kläddbruk och det senaste skvallret från politik och societetsliv.

Något håller dock på att hända med våra skärgårdssamhällen, för första gången i historien håller de gamla fördomarna på att bli sanna. Kommunikationerna blir allt sämre och de flesta skärgårdskommuner kämpar i dag med stora ekonomiska problem. Det traditionella jordbruks- och fiskesamhällets tid är ett minne blott. Förr fiskade alla, för att få mat på bordet och för att sälja till städerna. Idag finns det inte längre en enda yrkesverksam fiskare på Kökar. Det finns så dåligt med fisk i våra vatten, att ingen längre kan leva på det. Säkert kan bristen på fjällfisk delvis förklaras genom utfiske och naturlig variation i fiskebestånden, men faktum är att det redan idag finns stora områden där havsbotten är helt död och syrefri på grund av övergödningen och dess konsekvenser. Någoting är allvarligt fel när skärgårdsbor inte längre kan leva vid och av havet. De senaste årens algbloomingar har gjort allt fler uppmärksamma på att Östersjön inte är i balans. Vem vill ha sommarstuga vid ett stinkande hav, vilka turister vill bada i en geggig ärtsoppa?

Det var faktiskt först på 1920-talet som man började odla säd på Kökar, före det var havet kökarbornas åkrar. Men en mjölkko hade varje familj. Idag finns bara tre mjölkbönder kvar. Ett par gårdar har gått över till lönsammare köttproduktion, men de småskaliga skärgårdsjordbruken gynnas inte direkt av EU.

Vad skall folk leva av i skärgården i framtiden? De stora fartygen seglar numera förbi oss, många skärgårdsbor arbetar på något av Östersjörederierna, men den hårdnande konkurrensen gör framtiden mycket osäker.

I politiken gruffas det allt oftare om hur dyra vi skärgårdsbor är, men vilka näringspolitiska konsekvenser skulle det få om skärgården vore helt avfolkad, eller bara vore ett turistreservat med några gamla infödingar i oljerockar och skinntofflor?!

Jag vill tro att skärgården har en framtid, också utan de traditionella näringarna. Man talar om att etablera fler småföretag, eller småskalig industri, men jag är inte säker på att det är lösningen. De människor som väljer att bo i skärgården idag är knappast såna som vill jobba i en maskinhall hela dagarna, för att inte tala om att sitta framför en dator.

Jag tror att kultur och kulturturism kan få stor betydelse för den framtida utvecklingen, många undersökningar har visat att på de orter där det sker en vitalisering av kulturlivet följer ofta näringslivet efter. Det gäller att inventera ortens kulturhistoria och nuvarande personella resurser och lyfta fram och marknadsföra det man de facto har som på andra håll är en skriande bristvara: tystnad, stillhet och magnifik natur.

När våren väl kommer till Kökar är det inte svårt att hålla med gubben i solen mot bätthusväggen: Vilken jävla tur att man inte sköt sig i vintras!

Katarina Gäddnäs, Kökar

Skribenten är författare, estradör och frilansjournalist. Bosatt på Kökar i Ålands sydöstra skärgård. Boken "Ytterst – Kökar mitt i havet" skriven tillsammans med manusförfattaren och fotografen Gabriella Nordlund utkom 2005 på Schildts förlag.